

Mira Delavec Touhami*

Med slavo in pozabo – Norbert von Wurzbach, pl. Tannenberg

IZVLEČEK

Prispevek obravnava izsek iz zgodovine bogate in slabo poznane rodbine Wurzbach na Slovenskem, katere posamezniki so zasedali izjemno pomembne položaje vse do začetka prve svetovne vojne. Osredotoča se na še neraziskano življenjsko pot Norberta von Wurzbacha (1906–1984), ki je karierni del življenja posvetil zlasti vojski Kraljevine Jugoslavije. Bil je častnik jugoslovanske kraljeve vojske in kasneje major nemškega Wehrmachta. O njegovi predanosti svojemu poklicu priča dejstvo, da je kot eden redkih, že pri dvaintridesetih letih, uspešno končal najvišjo stopnjo vojaškega usposabljanja – generalštabno usposabljanje – in bil pri svojem delu zelo uspešen in cenjen. Druga svetovna vojna in razpad Kraljevine Jugoslavije sta v marsičem spremenila njegovo načrtano karierno pot. Po koncu druge svetovne vojne se je umaknil v Berchtesgaden, kjer je postal uspešen novinar. Pokopan je v grobnici rodbine Wurzbach v Preddvoru na Gorenjskem – v svojem domačem kraju.

Ključne besede: rodbina Wurzbach, Norbert von Wurzbach, pl. Tannenberg, Preddvor, častnik, vojska Kraljevine Jugoslavije, 2. svetovna vojna, Wehrmacht, Berchtesgaden

ABSTRACT

BETWEEN FAME AND OBLIVION – NORBERT VON WURZBACH, THE NOBLE TANNENBERG

The article explores a fragment from the history of the wealthy and little-known Wurzbach family in Slovenia, whose individuals occupied exceedingly prominent positions until the beginning of World War I. It focuses on the unexplored life of Norbert von Wurzbach (1906–1984), who devoted much of his career to the army of the Kingdom of Yugoslavia. He was an officer in the Royal Yugoslav Army and later a major in the German Wehrmacht.

* Dddr. Mira Delavec Touhami, Parkastrasse 7, DE-67122 Altrip, Nemčija; mira.delavec@guest.arnes.si

His dedication to his profession is also evidenced by the fact that he was one of the few to successfully complete the highest level of military training – the General Staff Training – at the age of thirty-two and was highly successful and respected in his work. World War II and the collapse of the Kingdom of Yugoslavia changed his career path in many ways. After World War II, he retreated to Berchtesgaden, where he became a successful journalist. He is buried in the Wurzbach family tomb in Preddvor in Gorenjska, his hometown.

Keywords: Family Wurzbach, Norbert Wurzbach, the noble Tannenberg, Preddvor, officer, Army of the Kingdom of Yugoslavia, WW2, Wehrmacht, Berchtesgaden

Rodbina Wurzbach

Iz arhiva rodbine Wurzbach¹ je mogoče ugotoviti, da njeni začetki sovpadajo s prvo omembo mesta Lobenstein leta 1250. Iz rodbinskega rodovnika² je razvidno, da se je leta 1590 v Lobensteinu rodil župnik Peter Wurzbacher, ki je obiskoval univerzo v Jeni in se poročil z Anno Öhlschlegel.³

Do spremembe v rodbini je prišlo v 18. stoletju, ko so se pripadniki rodbine začeli podpisovati Wurzbach. Takrat so se sinovi Daniela Josepha Wurzbacha (1716–1760) zaradi lakote, ki je pustošila po vojnah, razselili. Najstarejši sin Johann Lorenz Jonathan (1744–1795), ki je bil ravnatelj šole, velja za začetnika rodbine v nemškem Mannheimu. Johann Friedrich (1745–?) se je napotil v vzhodno Indijo, medtem ko je Samuel Johann (1753–1807) utemeljitelj avstrijske in tudi slovenske veje rodbine Wurzbach.⁴ Potomci nemške rodbinske linije so se v tem času selili tudi v Ameriko, zlasti v Galveston v Teksasu, v San Antonio in v New York ter v Basel v današnji Švici, kjer še danes živijo njihovi potomci.⁵

V drugi polovici 18. stoletja in v začetku 19. stoletja so Wurzbachi v Evropi pridobili vidnejši politični vpliv, saj so bili nekateri med njimi povzdignjeni v barone ali viteze. Njihova rodbinska linija v Ameriki je šla v drugo smer, saj so postali zelo znani in uspešni upravljalci rančev, zlasti v Teksasu.⁶

1 PARW, Mapa listin. – Avtorica se zahvaljuje hranitelju arhiva Bolku von Wurzbachu, Neuhaus am Inn, Zvezna republika Nemčija, da je dovolil uporabo arhiva svoje rodbine.

2 Mira Delavec Touhami, *V ogledalu grajske zgodovine: priloga: rodovnik rodbine Wurzbach* (Mače pri Preddvoru: KD Josipine Turnograjske, 2020), priloga.

3 PARW, Mapa pisem, Brief vom Pfarrer Ernst Schwender an Attila von Wurzbach, 23. 9. 1986.

4 Samuel Johann Wurzbach se je rodil 6. 4. 1753 v Oberampfrachu v Nemčiji, umrl pa je 15. 2. 1807 v Ribnici, kjer je bil pokopan.

5 PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

6 Več o tem Douglas V. Meed, *Texas Wanderlust: The Adventures of Dutch Wurzbach* (Texas: College Station, 1998).

Začetki rodbine na Slovenskem

Pred prihodom Samuela Johanna Wurzbacha na Kranjsko ni bilo nobene osebe z omenjenim priimkom, zato ga lahko štejemo za začetnika slovenske veje rodbine Wurzbach.⁷ Njegov prihod na kranjska tla je bil povezan z vojaško službo, saj je bil stotnik v vojski habsburške monarhije. Petnajstega novembra 1777 so ga z Madžarske premostili v Ljubljano.⁸ Poleg prvorojenke Marie sta se mu v zakonu z Elizabeth von Altensperg⁹ rodila še dva otroka: Maximilian I. (1781–1854) in Franziska (1783–1784).¹⁰ Najstarejša hči Maria je po poroki prevzela priimek Bader in naj ne bi bila v dobrih odnosih z bratom Maximilianom I.¹¹

Edini moški potomec Samuela Wurzbacha in prapradedek Norberta von Wurzbacha je bil Maximilian I., ki se je rodil 18. novembra 1781 v Ljubljani.¹² Končal je gimnazijo, njegov sošolec je bil Jernej Kopitar.¹³ Študij prava je kot Knafljev štipendist nadaljeval na Dunaju in 2. junija 1806 dosegel doktorski naziv. Leta 1809 je odprl odvetniško pisarno v Ljubljani (med drugim je bil odvetnik barona Žige Zoisa).¹⁴ 15. januarja 1807 je prevzel uredništvo *Laibacher Wochenblatts*¹⁵ in bil njegov urednik do leta 1809.¹⁶ K njemu so zahajali številni ugledni meščani, tudi dr. France Prešeren, ki je dobro poznal njegove tri sinove: Karla (1809–1886),¹⁷ Maximiliana II. (1810–1873)¹⁸ in Constantina (1818–1893),¹⁹ saj so pripadali krogu svobodomiselnne mladine.²⁰ V zakonu z Josephine (Jožefino) Pinter (1789–1881) se jima je rodilo skupaj enajst otrok: deset sinov in ena hči.²¹ Zaradi uspešnega dela je bil leta 1854 povzdignjen v plemiški naziv (»Edler von Tannenberg«).²²

Maximilianovi sinovi so bili izjemno izobraženi, saj jih je bilo od desetih kar šest doktorjev znanosti s področja prava. Zaradi visokih položajev, ki so jih zasedali, in ob

7 PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

8 Ibidem.

9 Elizabeth von Altenberg se je leta 1760 rodila v Szegedu na Madžarskem in umrla leta 1832 v Ljubljani. – PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

10 NŠAL, Župnija Ljubljana, RMK 1662–1790, MMK 1740–1790.

11 PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

12 Delavec Touhami, *V ogledalu grajske zgodovine*, priloga.

13 Tanja Žigon, »*Laibacher Wochenblatt*«, – ljubljanski tednik za korist in zabavo (1804–1810 in 1814–1818),« *Zgodovinski časopis* 55, št. 1 (2001): 78.

14 Peter Vodopivec, *Luka Knaflj in štipendisti njegove ustanove* (Ljubljana: Kronika, 1971), 67. Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich: 1856–1891: Neunundfünfzigster Teil* (Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1890), 321. Žigon, »*Laibacher Wochenblatt*«, 78, 79.

15 Žigon, »*Laibacher Wochenblatt*«, 79.

16 Ibid.

17 Karl Wurzbach je bil doktor prava in filozofije. Od 1866 do 1871 je bil deželni glavar Kranjske in od 1871 do 1872 deželni predsednik Kranjske. Leta 1872 je dobil baronski naziv Freiherr Wurzbach von Tannenberg. Bil je upravitelj gospostev Črni potok, Selo pri Šmartnem, Grič in Groblje. – PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

18 Maximilian Wurzbach je bil prvi Wurzbach, ki je dobil v upravljanje gospostvo Dvor v Predvoru. – PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

19 Constantin Wurzbach je leta 1874 dobil naziv viteza (Ritterkreuz des Franz Joseph Ordens). Njegova hči Theodore (1845–1894), poročena s Carlom Fiedlerjem iz Hannovra, je bila znana igralka. Constantinov sin Alfred (1846–1915) je bil doktor znanosti s področja umetnosti. – PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

20 Jože Munda, ur., *Slovenski biografski leksikon*, 14 (Ljubljana: SAZU, 1986), 726.

21 PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

22 Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, 59, 321.

tem ustvarjenih visokih prihodkih so kupovali graščine in gospostva po vsej Kranjski. V lasti so jih imeli najmanj devet.²³

Po izročilu rodbine Wurzbach naj bi bil Maximilian III. (Maximilian Anton Viktor Augustin; 1844–1920), ded Norberta von Wurzbacha, ustanovitelj rodbine Wurzbach v Preddvoru.²⁴ Tako kot njegov oče in ded je tudi Maximilian III. študiral pravo in postal doktor znanosti. Leta 1872 se je poročil s svojo sestrnico Antonio Hermino von Wurzbach pl. Tannenberg (1852–1916).²⁵ V zakonu sta se jima rodila hči Celestine Emilie Maria (1877–1890) in sin Artur Friderich Julius (1881–1932).²⁶

V svoji mladosti je bil dedek siromašen človek, saj je njegov oče, ki je vlagal vse v čudovite vrtove na svojem gradu Češnjice (Liechteneck), takrat vse izgubil. Oče je pripovedoval, da je bil ded odličen govornik in je bil v sodnih procesih zmožen recitirati brez najmanjše napake cele strani. Dobil je židovski proces „Soss“,²⁷ ki ga je kot slepa oseba vodil z velikim uspehom do konca. S honorarjem je potem kupil obsežno posestvo v Preddvoru – prvotno je bilo v cerkvenih rokah. Babici je grad postal tako ljub, kot tudi nam.²⁸

Otroštvo in mladostna leta Norberta von Wurzbacha

Po smrti dedka Maximiliana III. je v rodbini Wurzbach na gradu Dvor v Preddvoru prišlo do večjih sprememb. Ker je bil njegov sin Artur edini moški in hkrati tudi edini živeči potomec t. i. preddvorske linije, se je moral proti svoji volji z družino iz Ljubljane preseliti v grad Dvor, kar je predstavljalo tudi veliko čustveno obremenitev.²⁹

Norbert von Wurzbach pl. Tannenberg se je rodil 19. marca 1906 v Ljubljani. Bil je najstarejši sin Arturja von Wurzbacha. Do selitve v grad Dvor v Preddvoru je del otroštva preživel v palači Wurzbach na naslovu Am Rain 10, kasneje Breg 10, danes Breg 12, v katerem sedaj domuje Francoski inštitut. Hišo je kupil Maximilian I. von Wurzbach in je bila v družinski lasti vse do Maximiliana III. von Wurzbacha, ki jo je prodal tik pred smrtjo. Z ženo Antonio je živel v prvem nadstropju (Belle Etage). V stanovanje v drugem nadstropju sta se preselila njun sin Artur z ženo Margit I., rojeno Rizzi (1883–1941).³⁰ Tu so se rodili Norbertovi trije bratje: Harald (1909–1943), Maximilian IV. (1910–1945) in Jussy (1917–2003). Vsi štirje sinovi so se rodili pod nadzorom istega judovskega zdravnika.³¹

23 Majda Smole, *Graščine na nekdanjem Kranjskem* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1982), 170, 171, 178, 179, 252, 253, 383–85.

24 PARW, A. Wurzbach, *Wurzbach Genologie*.

25 Ibid.

26 Delavec Touhami, *V ogledalu grajske zgodovine*, priloga.

27 Predmet procesa je bila konkursna masa ljubljanskega trgovca Friderika Sossa, v kateri so bili blago in trgovina na Glavnem trgu 19 v Ljubljani. Vrednost konkursne mase je bila ocenjena na 97.468 goldinarjev. Kupci so imeli možnost vpogleda v prepis inventarja pri upravitelju konkursne mase dr. Maximilianu von Wurzbachu. – »Razglas,« *Slovenski narod*, 7. 5. 1897, 4.

28 PARW, H. Wurzbach, *Tagebuch*, 20. 9. 1920, 15.

29 Ibid.

30 Ibid., 27. 9. 1920, 21.

31 Delavec Touhami, *V ogledalu grajske zgodovine*, priloga.

Slika 1: Norbert von Wurzbach (na desni) z bratoma Maximilianom IV. (levo) in Haraldom (na sredini) okrog leta 1919

Hrani: Bolko von Wurzbach, Nemčija

Bili smo štirje bratje, jaz sem bil najstarejši. Harald je padel leta 1943 v Rusiji, na vzhodni fronti, drugi (Maximilian) je pogrešan od leta 1945 (na Štajerskem), najmlajši (Jussy) je bil šest let vojni ujetnik v Rusiji in zdaj dela kot vodja v majhnem industrijskem podjetju z merilnimi instrumenti v Aschaffenburgu, ki je v lasti njegovega tasta.³²

Norbert je v letih 1912–1916 obiskoval osnovno šolo v Ljubljani. Njegov učni jezik je bila nemščina. Po končani osnovni šoli je v letih 1917–1920 obiskoval gimnazijo v Ljubljani, kjer je bila njegov učni jezik prav tako nemščina. V letih 1920–1923

32 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 2.

je obiskoval gimnazijo v Kranju s slovenskim učnim jezikom.³³ Iz njegovega maturitetnega spričevala je razvidno, da je šolanje zaključil z odliko in bil pri vseh predmetih najboljši v razredu.³⁴

Čas otroštva in mladosti, ki ju je preživel na gradu Dvor v Preddvoru, je v mladem Norbertu prebudil zanimanje za zgodovino, umetnost in znanost, saj je bil grad lepo opremljen in je imel bogato knjižnico. Njegov oče Artur von Wurzbach je zavzeto študiral orientalistiko. Bil je zaprisežen tolmač za turški, arabski in perzijski jezik, tekoče je govoril slovensko, srbohrvaško, italijansko in francosko ter nemško. Norbert je bral Kanta in Schopenhauerja in si za svoja leta pridobil izjemno znanje. Povsod je želel biti najboljši, kar mu je tudi uspelo. V grščini je bil tako dober, da ga je njegov profesor, ko je moral od časa do časa zaradi različnih razlogov zapustiti razred, prosil, naj prevzame pouk, kar je Norbert odlično opravil. Že zgodaj sta ga pritegnila rimska zgodovina in Napoleonov čas, zato so mislili, da se mu obeta univerzitetna kariera. Ko se je po končani srednji šoli odločil za vojaško akademijo v Beogradu, sta bili njegova družina in šola zgroženi. Šolski ravnatelj je obiskal njegove starše in jih rotil, naj ga pregovorijo, da bi šolanje zaključil z maturo, a ni pomagalo.³⁵

Odhod v vojsko

Čeprav se oče Artur von Wurzbach s sinovo odločitvijo ni strinjal, se je ta leta 1923, ko je bil star sedemnajst let, in kot je sam zapisal – »z zelo majhnimi političnimi izkušnjami«,³⁶ prijavil na vojaško akademijo v Beogradu. Njegov brat Harald je poročal:

Oče je zgrožen, da hoče moj brat v vojaško šolo, saj on sovraži vojsko in zanj ni nič bolj odvratnega kot uniforma. Med vojno so mu ponudili zaradi znanja orientalskih jezikov položaj nadporočnika v Konstantinoplu. Čeprav je bil po eni strani navdušen nad zadevo, saj bi se mu izpolnila želja, da bi živel v Konstantinoplu kot prevajalec, je službo vseeno zavrnil, ker mu je že sama misel na oficirski poklic zvenela nezaslišano. Takrat smo bili še na Bregu v Ljubljani, in sem se tresel, da oče te sreče ne bi zavrnil. Ampak moj brat se ni pustil prepričati. Ostal je kljubovalen za vsako stvar in ni nikoli odstopil niti za en centimeter, tako da odnosi med njim in očetom niso bili v redu. Oba sta si bila zelo različna. Oče je bil bolj umetniška duša in je bilo lahko vplivati na njegove odločitve, odvisno večinoma od zunanjih okoliščin oziroma razmer in oseb, s katerimi je bil obkrožen. Tudi mati ni mogla vplivati na brata.³⁷

Norbert von Wurzbach se je pridružil vojski Kraljevine Jugoslavije, bolj ali manj kopije srbske kraljeve vojske pod poveljstvom srbskih generalov in s srbskim poveljalnim in službenim jezikom. Odnosi v njej so bili od vsega začetka zelo slabi, zlasti

³³ Ibid., 1.

³⁴ PARW, Mapa listine, Abiturzeugnis 1923 (Norbert von Wurzbach).

³⁵ PARW, H. Wurzbach, *Tagebuch*, septembar 1920, julij 1923.

³⁶ PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 1.

³⁷ PARW, H. Wurzbach, *Tagebuch*, maj 1920, 32.

z vidika razmerja med srbskimi častniki in častniki iz nekdanje Avstro-Ogrske. Vojni minister je aprila 1920 izdal posebno naredbo o njihovi ureditvi.³⁸

Prav problemi v medsebojnih odnosih, negotovost znotraj vojaške hierarhije in pritiski znotraj nje so vplivali na vojaško kariero Norberta von Wurzbacha. Od leta 1925 dalje je bil nameščen na različnih službenih mestih, katerih imen v svojem življenjepisu posebej ne navaja, razen Ljubljane, kjer je deloval v pehotnem bataljonu, dokler ga leta 1931 niso napotili na Višjo vojaško akademijo v Beogradu. Po šolanju na nižjem tečaju Vojaške akademije in stažiranju je napredoval v čin podporočnika.³⁹

V jugoslovanski vojski sem služil skoraj šestnajst let kot oficir. Odnos s takratnimi mojimi tovariši in predstojniki je bil zelo korekten, ampak tudi nekaj posebnega, saj sem bil znan kot Nemec. Zaradi tega so me na splošno zelo cenili, saj so Nemcem pripisovali preciznost v vojaški službi. Morda sem tudi zaradi tega prišel že leta 1931 na višjo vojaško akademijo v Beogradu. Težave, ker sem bil Nemec, so se pojavile šele po spremembah političnih razmer v Nemčiji po letu 1933. Tako sem bil na primer leta 1934 disciplinsko kaznovan, ker sem se podpisoval ‚Wurzbach‘ in ne ‚Vurcbah‘, ker sem uporabljal nekatere znake iz gotske pisave – tako se je glasila kazen. Skoraj istočasno sem bil poslan v generalštab v Beograd na priprave. Po dveh letih in pol izobraževanja so mi bile priprave, vključno z majorskim izpitom, priznane, vendar sem bil edini izmed skupno enajstih kandidatov (razen enega, ki je imel resno pljučno bolezen), ki ni bil sprejet v generalni štab.⁴⁰

Norbert se je 19. marca 1932 poročil z Mašo Grošel (1911–1971).⁴¹ Leto pred tem, spomladi 1931, je prišlo do velike spremembe v njegovem življenju, saj je nenadoma umrl njegov oče Artur, ki je pustil za seboj gospostvo Dvor v slabem gospodarskem položaju in veliki zadolženosti. Norbert von Wurzbach se je zavedal, da gradu s posestvom ne bo mogoče obdržati, zato je nadaljeval služenje v vojski.⁴²

V Norbertovi vojaški karieri je bil pomemben 28. oktober 1934, ko se je moral po pozivu načelnika generalštaba in ministra za vojsko in mornarico že kot pehotni kapetan drugega razreda napotiti na usposabljanje v Beograd. Potekalo je od oktobra 1934 do marca 1937, dve leti in pol.⁴³ Ko se je končalo, je bil od marca 1937 do 14. junija 1939 načelnik štaba kolesarskega bataljona v Ljubljani. V tem času je napredoval v kapetana prvega razreda,⁴⁴ o čemer je pisalo tudi ljubljansko *Jutro*. 14. junija 1939 je objavilo članek ob njegovem imenovanju za poveljnika samostojnega kolesarskega bataljona v Nišu.

38 Mile Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije* (Beograd: Narodna knjiga, 1988), 286, 287.

39 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 3.

40 Ibid.

41 Maša Grošel je bila vnukinja Janeza Končine, takratnega najbogatejšega posestnika in veletrgovca na Dolenjskem. Imel je toliko posesti, da se je lahko iz Gorenje vasi, kjer je živel, odpeljal v Ljubljano, ne da bi jo zapustil. S svojo veleprodajo je bil cenjen delodajalec za večino družin od Gorenje vasi do Ivančne Gorice in Stične. Njegove trgovske zveze so segale od Ljubljane do Trsta in Reke, prek Tirolske do Švice in na vzhodu do Češke. Njegova ugled in vpliv sta bila tako velika, da je npr. vlak v Ivančni Gorici pot nadaljeval šele, ko se je nanj vkrcal, tudi pri večjih zamudah. Ljudje so ga imenovali Dolenjski Bog. Po uspešno končani gospodinjski šoli se Maša Grošel ni izučila poklica. Kot žena ambicioznega častnika in mati je bila zaposlena doma. Z možem Norbertom von Wurzbachom se je zaradi njegove vojaške službe preselila šestnajstkrat. – OAMDT, Intervju z Bolkom von Wurzbachom.

42 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 4.

43 PARW, Mapa listine, Poziv, Beograd, 28. 10. 1934 (Norbert von Wurzbach).

44 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 4.

Slika 2: Norbert von Wurzbach, poročnik, s svojim mitralješkim vodom, stacioniranim v Ljubljani, okrog leta 1930

Hrani: Bolko von Wurzbach, Nemčija

Te dni je odpotoval iz Ljubljane na novo službeno mesto kapetan I. stopnje g. Norbert Wurzbach. Kapetan Wurzbach, ki je že prej služboval pri ljubljanskih kolesarjih pod poveljstvom znanega podpolkovnika g. Josipa Jakliča, je bil imenovan za komandanta samostojnega kolesarskega bataljona. Da je dosegel to mesto že kot kapetan, je dokaz upoštevanja njegovih velikih sposobnosti. Da se je kapetan Wurzbach požrtvovalno posvetil svojemu poklicu, dokazuje tudi dejstvo, da je že v starosti 32 let dovršil z uspehom najvišjo stopnjo vojaške izobrazbe – generalštabno šolo. Tudi na publicističnem področju je vnet delavec ter sotrudnik strokovnega vojnega lista. Mlademu komandantu želimo na novem službenem mestu mnogo uspehov.⁴⁵

Norberta von Wurzbacha so v Nišu po kratkem času povišali v majorja. Z razvojem kopenske vojske so namreč posamezna mestna središča in njihove garnizije z dislociranimi štabi na čelu z generali dobila večji pomen. Armaadni štabi (bili so tudi štabi posameznih divizij) so bili razen v Beogradu še v Novem Sadu, Sarajevu, Skopju, Zagrebu in Nišu, kjer je služboval tudi Norbert von Wurzbach.⁴⁶ Njegova kariera bi segala še višje, če ne bi nastopila druga svetovna vojna. Imel je zelo jasno začrtan cilj: doseči položaj poveljnika divizije s činom divizijskega generala. Ob tem se je zavedal, da zaradi političnih razmer v jugoslovanski vojski v tistem času kot Nemec tega ne bi mogel z lahkoto doseči, saj med Srbi, Hrvati in Slovenci ni bil niti priznan niti domač.

45 »Slovo priljubljenega oficirja,« *Jutro*, 14. 6. 1939, 3.

46 Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, 83.

Obetavna kariera Norberta von Wurzbacha, častnika jugoslovanske vojske, ki je hotel služiti kralju in biti del njegove vojske,⁴⁷ se je aprila 1941 s kapitulacijo končala. Z razpadom države se v novih razmerah ni več našel. Maja 1941 se je nato zglašil v Ljubljani na oddelku za promet pri nemškem pooblaščenca za preselitve, kjer je bil do februarja 1942 zaposlen kot vodja tega oddelka. V tem času vojaško ni bil dejaven, njegovi osrednji nalogi sta bili organizacija in izvedba preselitve nemških družin z okupiranega italijanskega ozemlja v rajh. Ko je Himmler dr. Wollerta pooblastil tudi za samo tehnično izvedbo preselitve, je ta s tem namenom v svojem uradu ustanovil poseben transportni oddelek in za njegovega vodjo postavil Norberta von Wurzbacha. Dr. Wollert je računal, da bo za prevoz preseljencev po železnici potreboval okoli 50 dni in približno 480 vagonov za prevoz oseb, za prevoz opreme, orodja in živine pa od 2200 do 2500 tovornih vagonov. O prevozu priseljencev po železnici so se 22. in 23. oktobra 1941 v Benetkah dogovarjali predstavniki nemških in italijanskih železniških ustanov iz Münchna in z Dunaja ter iz Benetk in Ljubljane. Navzoči so bili tudi dr. Wollert, Wurzbach in Huber, slednji iz štabnega urada v Berlinu. Sklenili so, da bodo vsak dan na preselitveno območje odpeljali trije posebni vlaki.⁴⁸

Ko še niso preselili vseh Nemcev s Kočevskega, so prve dni januarja 1942 že začeli preseljevati Nemce iz Ljubljane. Ni mogoče reči, kdaj natančno se je Himmlerju porodila misel, da jih bo preselil iz Ljubljane. Nemci v Ljubljani so bili ostanek tistega nemštva, ki je dolga stoletja predstavljalo vrhno socialno plast nad večino slovenskega prebivalstva, a je ob širjenju slovenske narodne zavesti vse bolj izgubljalo svoj privilegirani položaj, dokler ga ni ob zlomu avstro-ogrske monarhije jeseni 1918 popolnoma izgubilo.⁴⁹

Norbert von Wurzbach je bil poleg Blissa in dr. Stengerja udeležen tudi, ko si je naselitveni štab oktobra 1941 ogledal naselitveno območje ob Savi in Sotli. Skupaj z omenjenima je imel nalogo ugotoviti prometne razmere na železnicah Sevnica–Trebnje in Novo mesto–Ljubljana.⁵⁰

Nato mu je nenadoma umrla mama:

Približno ob 20.15 je vozil tramvaj v smeri proti Ambroževemu trgu. Kakor navadno je voznik zvonil vzdolž ozkega hodnika ob Alojzišču. Tramvajska proga je tam, ker je cesta ozka, položena precej tesno ob hodniku. Ko je tramvaj vozil z navadno hitrostjo, je tik pred njim stopila z desnega hodnika na progo neka ženska. Očitno je hotela prekoračiti cesto, pa ni opazila, da vozi tramvaj. Voznik je takoj zavrl voz, a nesreče ni mogel več preprečiti, saj je ženska stopila na progo tik pred tramvajem. Tramvaj je žensko podrl z veliko silo. Obležala je nezavestna. Priskočili so ji takoj na pomoč ter jo prenesli v bližnjo vežo. Kmalu so prišli reševalci, ki so jo prepeljali v bolnico. V bolnici so ugotovili, da je ponesrečenka dobila hude notranje ranitve. Piše se Marjeta Wurzbach; bila je 58-letna vdova odvetnika iz Preddvora. Ponesrečenka se v bolnici ni več zavedla in je včeraj zjutraj umrla.⁵¹

47 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 4, 5.

48 Tone Ferenc, *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945* (Maribor: Obzorja, 1968), 616, 617.

49 Ibid., 626.

50 Ibid., 637.

51 »Žrtev tramvaja,« *Slovenski narod*, 27. 10. 1941, 2.

Po tragični smrti matere se je preostala družina Norberta von Wurzbacha odločila za preselitev v rajh; v drugi polovici leta 1941 je tako potekal postopek naturalizacije, ki je bil uspešno zaključen 9. decembra 1941. Takoj zatem je Norbert sredi decembra leta 1941 prepeljal svojo družino iz Ljubljane v nemški Berchtesgaden, kjer je živela njegova sorodnica Karolina (1851–1944), vdova znamenitega leksikografa Constantina von Wurzbacha pl. Tannenberg, sam pa je nadaljeval delo vodje na oddelku za promet v Ljubljani.

Po kapitulaciji jugoslovanske vojske (1941) sem se dal na razpolago nemškemu preselitvenemu pooblaščenцу v Ljubljani, kjer sem delal kot vodja transportnega oddelka. V tej vlogi sem organiziral odhod nemško govorečega otoka Gottschee (12.000 ljudi, pohištvo in živina), etničnih Nemcev (Volksdeutsche) iz Ljubljane (približno 2000 ljudi) in manjših skupin iz Hrvaške in Srbije. Potem je bila moja družina naturalizirana. Konec leta 1941 sem jih pripeljal v Berchtesgaden, kjer me je sprejela v hišo sorodnica, vdova po leksikografu dr. Constantinu von Wurzbachu. Hiša je na naslovu Salzburgerstraße 2 in jo imam še danes v lasti. Tako nisem veljal za razseljeno osebo.⁵²

Vsekakor sta za Norberta von Wurzbacha ključno in zelo zahtevno obdobje predstavljala ravno prehod iz jugoslovanskega državljanstva (oficirja jugoslovanske vojske) v nemško državljanstvo in preselitev v rajh. Njegova družina in tudi on sam niso bili člani Švabsko-nemške kulturne zveze, ki je imela pred začetkom druge svetovne vojne sedež v Ljubljani. Zlom stare Jugoslavije so Nemci v Ljubljani pričakali dosti manj strnjeni in organizirani kot na primer na slovenskem Štajerskem ali Kočevskem. Vzrok za to je bil gotovo v tem, da so imeli nacisti v glavnem mestu Slovenije manjše možnosti za idejno zastrupljanje nemških ljudi, zlasti zato, ker je bilo med Nemci v Ljubljani zelo malo mladine in tudi vodstva. Ker so bili Nemci v Ljubljani in okolici premožnejši, se niso radi odločali za selitev, saj niso vedeli, kaj jih čaka v novem okolju.⁵³

Norbert von Wurzbach tako ni dobro sprejel novice, ko so ga že prvega februarja 1942 na zahtevo nemškega vojaškega registrskega urada v Ljubljani kot rezervnega stotnika premestili v Wehrmacht, kjer so ga večkrat pozvali tudi v SS, kar je vedno odločno zavrnil. 9. septembra 1942 je prevzel vodenje »der Stammkompanie« v pehotnem regimentu 11 v Stockerau, deset kilometrov severozahodno od Dunaja. V tem času so ga poslali na dodatno častniško izobraževanje v Pariz, kjer je glede na razkošno življenje nemških vojakov spoznal, da je vojna izgubljena. Izobraževanja ni videl kot strokovno utemeljenega, saj je skoraj vse, kar je moral vedeti o vojaški stroki v Wehrmachtu, prenesel iz usposabljanja v beograjskem generalštabu. Po zaključku izobraževanja so ga poslali v različne kraje na vzhodni fronti.⁵⁴ V enem od svojih vojaških poročil, t. i. Katinskem poročilu, pod katerega se je podpisal 26. maja 1943,⁵⁵ piše, da so 22. maja 1943 obiskali kraj znane sovjetske usmrtitve 12.000 poljskih častnikov v Katinskem gozdu leta 1940. V Katinski gozd je prišlo približno 25 nemških častnikov

52 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 3.

53 Ferenc, *Nacistična raznarodovalna politika*, 629.

54 Imen krajev nikoli ni zapisal oziroma o njih ni govoril niti družinskim članom, saj naj bi to bila po njegovem mnenju vojaška skrivnost.

55 PARW, N. Wurzbach, Katynsko poročilo, 1.

in 120 podčastnikov. O lokaciji usmrtitev naj ne bi vedeli niti prebivalci bližnjega Smolenska, saj je bila strogo varovana skrivnost, poleg tega pa jo je NKVD zakrinkal z zasaditvijo mladih brez. Konec februarja 1943 je 75-letni ruski kmet, ki je živel ob robu gozda, o grobiščih obvestil terenske žandarje. Ti so obvestilo prenesli nemškimi oblastem, ki so slab teden kasneje začele izkopavati usmrčene. Sočasno je steklo obveščanje javnosti o množičnem grobišču. Wurzbachovo poročilo natančno opozarja tudi na dogodke, ki so privedli do tragičnih usmrtitev, in način identifikacije usmrčenih. Njihov pokop je nato opravil poljski Rdeči križ: »Vonj po truplih se v zraku zadržuje vsaj 20 metrov. Ta vonj obiskovalca preganja ves dan, tudi ko zapusti kraj usmrtitve. Kraj so obiskale tudi delegacije iz prijateljskih in nevtralnih držav iz Anglije, Poljske, Afrike in Kanade.«⁵⁶ Svoje poročilo je Norbert von Wurzbach zaključil z besedami: »Zdaj mora biti vsem jasno, da je v tej vojni mogoča le zmaga ali popolno uničenje.«⁵⁷

Do avgusta 1943 je bil Norbert von Wurzbach vodja usposabljanja 45. pehotne divizije v centralnem odseku vzhodne fronte. Tedaj je v propagandnem filmu videl vojnega zločinca Heinricha Himmlerja in ga prepoznal kot osebo, ki ga je leto pred tem poskusila pridobiti za vključitev v SS.

Do avgusta 1943 sem bil kot vodja pri A. A. (Ausbildungsabteilung) /45. I. D. (Infanterie Division) na vzhodni fronti (odsek »Mittelabschnitt«). Nato sem bil zaradi svojega jezikovnega znanja poveljnik nemškega inštruktorskega bataljona (postojanka R, 44 častnikov) na Hrvaškem, kjer sem bil razporejen v akcijah proti partizanom.⁵⁸

Norbert von Wurzbach je do konca vojne poveljeval inštruktorskemu bataljonu, ki je bil poslan vojski NDH, zato je deloval tako na Hrvaškem kot v današnji Bosni. 1. marca 1944 so ga tako premestili v Konjic, kjer je napredoval v majorja. Sočasno so ga imenovali tudi za poklicnega častnika Wehrmachta.

Norbert je nemško kapitulacijo doživel 8. maja 1945 v Železni Kapli na Koroškem. Da bi se izognil vojnemu ujetništvu, se je po visokih gorskih poteh odpravil peš v Berchtesgaden, kjer so ga čakali družina in drugi sorodniki. Prispel je 27. maja 1945. Tam so ga začasno zaprli v ameriško taborišče. Odpustili naj bi ga na podlagi zdravniškega potrdila ameriškega zdravstvenega urada v Berchtesgadnu 29. junija 1945.⁵⁹ V njem so potrdili, da je »prost zajedalec in nalezljivih bolezni« ter »zdrav in sposoben za službo«.⁶⁰

V začetku julija 1945 je postal načelnik policije mesta Berchtesgaden, 31. julija 1945 pa so ga s tega položaja razrešili, pri čemer so se mu zahvalili za njegove zasluge, kar je Norbert pospremil z zapisom na dokumentu: »Za Američane kot upokojeni major verjetno nisem bil sprejemljiv. Gott sei Dank!« – »Hvala Bogu!«⁶¹ Američani so v njem videli nekdanjega »nemškega oficirja« oziroma pripadnika Wehrmachta.⁶²

56 Ibid., 2.

57 Ibid.

58 Ibid.

59 PARW, N. Wurzbach, Entlassung, 29. 6. 1945; Ärztliche Bescheinung, 29. 6. 1945.

60 PARW, N. Wurzbach, Ärztliche Bescheinung, 29. 6. 1945, 2.

61 Ibid.

62 PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 6.

Slika 3: Norbert von Wurzbach, major v Wehrmachtu, poslan v Konjic leta 1944

Hrani: Bolko von Wurzbach, Nemčija

5. avgusta 1945 je ameriški vojaški upravi v Berchtesgadnu podal prošnjo za stalno bivanje v mestu, saj so ga nemške oblasti želele skupaj z njegovo družino deportirati v Jugoslavijo.⁶³ Prepričan je bil, da bi bilo to zanj zaradi pridružitve Wehrmachtu življenjsko nevarno. Po pregledu njegove prošnje, datirane s 5. avgustom 1945, so ga 30. oktobra 1946 končno obvestili, da bo obravnavan v skladu z zakonom o denacifikaciji z dne 5. marca 1946 in da ne bo uvrščen niti med naciste niti med militariste.

63 PARW, N. Wurzbach, Antrag gegen Abschiebung, 1.

Postopek proti njemu so zaključili.⁶⁴ Dokument je ugotavljal: »Na podlagi podatkov v vašem prijavnem obrazcu vas zakon o denacifikaciji z dne 5. marca 1946 ne zadeva.«⁶⁵

Omenjena odločba pa je prišla prepozno, da bi lahko nadaljeval službo policijskega načelnika. Tako je od konca leta 1945 do svoje upokojitve 14. avgusta 1980 opravljal naslednje dejavnosti:

- Bil je novinar in glavni poročevalec za lokalni časopis *Berchtesgadener Anzeiger*. Pri časopisu je užival velik ugled, saj je bil stvaren, pošten, izčrpen in objektiven novinar.
- Napisal je sedem cerkvenih vodnikov in turistični vodnik za deželo Berchtesgadener Land.
- Delal je kot hotelski vratar.⁶⁶

Vojaška služba je bila Norbertovo najmočnejše življenjsko vodilo. O tem priča tudi zapis, ko je po vojni iskal službo v nemški vojski. Med drugim je zapisal: »Verjamem, da bi državi še vsaj deset let lahko bolje služil kot vojak in ne v civilni službi. Prosil bi vas, da pri tem upoštevate tudi moje znanje jugoslovanskega jezika in njegovo uporabo v nemški vojski. V Nemčiji je verjetno le nekaj usposobljenih častnikov, ki tako dobro govorijo ta jezik.«⁶⁷ Še vedno je imel tudi stike z nekaterimi znanci iz obdobja vojaške službe v Beogradu, ki so bili tedaj njegovi sošolci. Med drugim ga je leta 1963 v Berchtesgadnu obiskal prijatelj Skodlar,⁶⁸ ki je konec vojne doživel kot polkovnik partizanske vojske, v času obiska pa je bil upokojen.⁶⁹

Spomin na posebnega vojaka

Bolko von Wurzbach, edini še živeči sin Norberta von Wurzbacha, je o svojem očetu povedal:

Takoj po drugi svetovni vojni sta v naši hiši v Berchtesgadnu do smrti živela tudi nekdanja lastnika posestev Lanšprež in Krumperk, to sta bila moj stric Arthur II. z ženo Sophie, rojeno Schwarz, ki smo jo klicali tudi teta Suse, ter moj stric Jussy von Wurzbach, ki se je po drugi poroki z Marijo Künzig preselil v Aschaffenburg. Od tam sta nas pogosto obiskovala s hčerka Margit in Dorothee. Moj brat Attila, moja sestra dvojčica Katharina in jaz smo zelo pogosto in z veseljem vračali te obiske. Priznati moram, da se kot najstnik nisem spraševal o očetovih zgodbah o njegovem služenju vojaškega roka. Ob tem se spomnim izjave, ki jo je moj oče izrekel o času, ko je bil častnik Wehrmachta. V družini nam je pripovedoval o svojih izkušnjah med vojno in nam je dejal: »V Nemčiji, pa tudi na zasedenih ozemljih so bili vedno veliki plakati, na katerih je pisalo: ‚Od sedmega leta starosti tvoj otrok pripada Führerju!‘ Moj oče pa je ob tem dejal: ‚To hočemo najprej videti, moji otroci pa zagotovo ne bodo!!!‘

⁶⁴ PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 6.

⁶⁵ PARW, N. Wurzbach, *Bescheinung*, 30. 10. 1946.

⁶⁶ PARW, N. Wurzbach, *Mein Lebenslauf*, 6.

⁶⁷ *Ibid.*, 3.

⁶⁸ Pričevalec Bolko von Wurzbach se spomni samo njegovega priimka.

⁶⁹ OAMDT, Intervju z Bolkom von Wurzbachom.

Oče mi je bil velik vzornik. Vplival je na mojo odločitev, da postanem karierni častnik. Ta odločitev je naletela na nerazumevanje sošolcev in družbe zunaj moje družine. Kljub temu sem bil vojak s srcem in dušo in končal kariero kot pionirski častnik s štirimi tujimi misijami na Kosovu, dvakrat v Bosni in Hercegovini in v Kabulu. Zanimivo je, da sem bil tudi sam med napotitvijo v Bosno in Hercegovino s 1. nemškim kontingentom EUFOR od 28. oktobra 2004 do 24. maja 2005 podpolkovnik v nemški vojski kot nemški mestni poveljnik v Konjicu, kot je bil med vojno moj oče. Moj oče je šele, ko so bile okoli leta 1970 med Nemčijo in Jugoslavijo sklenjene meddržavne pogodbe, upal odpotovati v SFRJ in si ogledati kraje svoje brezskrbne mladosti, šolske dni in čas v vojski. Vsekakor se nikoli ni čustveno ločil od svojega starega doma, saj je bil, kot je zase dejal, »otrok 19. stoletja«.⁷⁰

Čeprav je grad Dvor leta 1939 na dražbi kupil dr. Oto Majerič (1895–1957), so Norbert, Harald, Maximilian IV. in Jussi lahko v njem ostali oziroma prihajali na dopust do aprila 1941.

Na strica Haralda me vežejo zelo lepi spomini. Vse nas je zelo prizadelo, ko smo izvedeli, da je bil ubit decembra leta 1943 v nemški vojski na ruski fronti. Vsi trije bratje so bili namreč mobilizirani v nemško vojsko, samo Maximilian IV., torej moj oče, ni bil. Spomnim se, da so nato Haraldove posmrtno ostanke februarja 1944 prepeljali v Berchtesgaden, kjer je na nagrobniku napisan tudi moj oče, čeprav v resnici ni tam pokopan. Njegovih posmrtnih ostankov namreč niso nikoli našli. Strica Norberta nisem videl veliko, ker je bil veliko proč. Bil je namreč major v nemški vojski in je večino časa preživel v Bosni (NDH), v Konjicu. Ljudje so govorili, da je rešil veliko nedolžnih ljudi pred tem, da jih niso ustrelili. Tudi ko sem se z njim pogovarjal, je bil prava dobričina. Res je imel veliko srce, vse bi rešil, če bi jih le lahko. UDBA ga je ves čas nadzirala, zato ga je bilo zelo strah. Spomnim se, da sem šel s svojo družino v gostilno Bizjak na Zgornji Beli pri Predddvoru. On je sedel nasproti mene za drugo mizo. Ko je kihnil, sem mu rekel: »Na zdravje!« Povedal mi je, da je prišel iz Berchtesgadna. Odgovoril sem mu, da imam tam svoje sorodnike. Skozi pogovor sva ugotovila, da pred menoj stoji moj stric, in on je spoznal prvič svojega nečaka. Strica Jussija pa sem obiskal po vojni v Nemčiji. Umrl je leta 2003 in je pokopan v Aschaffenburgu blizu Frankfurta. Imel je veliko željo, da bi se vsi otroci srečali v Predddvoru, kjer bi zgradili svojo počitniško hišico.⁷¹

Vsekakor je bila pot od gojenca do uspešnega majorja dolga in naporna. Norbertu von Wurzbachu se želje po veliki karieri v Kraljevini Jugoslaviji niso uresničile. Zaradi svojih nemških korenin, ki so se izražale že v samem priimku, je bil velikokrat deležen nesprejemanja in nezaupanja. Čeprav je bil ob zlomu jugoslovanske vojske leta 1941 še njen oficir, kljub temu ni mogel izpolniti poslanstva, kot ga je v svojem učbeniku strategije iz leta 1907 opredelil prvi načelnik generalštaba vojske Kraljevine SHS, vojvoda Živojin Mišić. Po njem »oficirji predstavljajo hrbtenico vojske, vojska pa hrbtenico države«.⁷² Realnost jugoslovanske vojske leta 1941 je bila drugačna.

70 Ibid.

71 OAMDT, Intervju z Miroslavom Rantom Wurzbachom.

72 Matjaž Bizjak, »Problemi slovenskega častniškega zbora ob prehodu v vojsko Kraljevine Jugoslavije«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 52, št. 1 (2012): 51.

Slika 4: Vsi štirje otroci Norberta von Wurzbacha in Maše Grošel v vili Wurzbach na Salzburgerstrasse 2 v Berchtesgadnu leta 1952 (od leve proti desni): Katja, Andrea, Attila in Bolko

Hrani: Bolko von Wurzbach, Nemčija

Sklep

Pričujoči izrez življenjske poti Norberta von Wurzbacha je še ena izmed zgodb o zanimivih, a tragičnih usodah človeka s slovenskih tal. Njegovo poslednje pokopališče je grobnica rodbine Wurzbach v Preddvoru, v kraju, ki je bil vedno njegov edini pravi dom. To je hkrati tudi zgodba znamenite družine na slovenskih tleh, ki je danes v Sloveniji povsem nepoznana, a je odigrala pomembno vlogo v razvoju slovenske kulturne in politične zgodovine.

Viri in literatura

Arhivski viri

NŠAL – Nadškofjski arhiv Ljubljana:

- Župnija Ljubljana, RMK 1662–1790 in MMK 1740–1790.

OAMDT – Osebni arhiv Mire Delavec Touhami, Altrip, Zvezna republika Nemčija:

- Intervju z Bolkom von Wurzbachom (1949), Neuhaus am Inn, 29. 1. 2024.
- Intervju z Miroslavom Rantom Wurzbacom (1931–2024), Kokrica pri Kranju, 22. 8. 2018.

PARW – Privatni arhiv rodbine Wurzbach, hrani Bolko von Wurzbach, Neuhaus am Inn, Zvezna republika Nemčija:

- Mapa listin.
- Mapa pisem.
- Mapa Wurzbach, Attila von [A. Wurzbach].
- Mapa Wurzbach, Harald von [H. Wurzbach].
- Mapa Wurzbach, Norbert von [N. Wurzbach].

Časopisni viri

Jutro, 1939.

Laibacher Wochenblatt, 1807–1809.

Slovenski narod, 1941.

Literatura

Bizjak, Matjaž. »Problemi slovenskega častniškega zbora ob prehodu v vojsko Kraljevine Jugoslavije.«

Prispevki za novejšo zgodovino 52, št. 1 (2012): 39–52.

Bjelajac, Mile. *Vojska Kraljevine SHS 1918–1921*. Beograd: Narodna knjiga, 1988.

Delavec Touhami, Mira. *V ogledalu grajske zgodovine: priloga: rodovnik rodbine Wurzbach*. Mače pri Predvoru: KD Josipine Turnograjske, 2020.

Ferenc, Tone. *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945*. Maribor: Obzorja, 1968.

Marković, Zvezdan. »Razvoj vojske v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov in Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.« *Vojaška zgodovina* 15, št. 2 (2019): 126–50.

Meed, Douglas V. *Texas Wanderlust: The Adventures of Dutch Wurzbach*. Texas: College Station, 1998.

Militärstatistisches Jahrbuch für das Jahr 1911. Vienna, 1912.

Munda, Jože, ur. *Slovenski biografski leksikon*, 14. zvezek. Ljubljana: SAZU, 1986.

Smole, Majda. *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1982.

Vodopivec, Peter. *Luka Knafelj in stipendisti njegove ustanove*. Ljubljana: Kronika, 1971.

Wurzbach, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich: 1856–1891: Neunundfünfzigster Teil*. Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1890.

Žigon, Tanja. »*Laibacher Wochenblatt* – ljubljanski tednik za korist in zabavo (1804–1810 in 1814–1818).« *Zgodovinski časopis* 55, št. 1 (2001): 67–91.

Spletni viri

Geni. Pridobljeno 13. 2. 2025. <https://www.geni.com>.

Mira Delavec Touhami

BETWEEN FAME AND OBLIVION – NORBERT VON WURZBACH, THE NOBLE TANNENBERG

SUMMARY

The Wurzbach family, whose origins can be traced back to the 13th century in what is today the German state of Thuringia, became widely dispersed in the 16th century. Its representatives can be found in the United States of America, Chile, Europe, and India. The family's most prolific branch was located in Europe, where Samuel Johann Wurzbach represented the beginning of its so-called Slovenian lineage. His arrival in Carniola was connected with his military service, as he was a captain in the Habsburg Monarchy's army. On 15 November 1777, he was transferred from Hungary to Carniola, where he married Elisabeth of Altenberg. His male descendant, Maximilian I of Wurzbach, rose rapidly in society and became a successful lawyer as well as the editor of the *Laibacher Wochenblatt* magazine between 1807 and 1809. He maintained friendships with the renowned names of Slovenian history – Žiga Zois, Jernej Kopitar, and France Prešeren. In 1854, he was granted the Austrian noble title of "Edler von Tannenberg". Seven of his ten sons were Doctors of Science, while three of them are exceedingly prominent figures in Slovenian history. Karel of Wurzbach (1809–1886) was the Provincial Governor of Carniola from 1866 to 1871 and the Provincial President of Carniola from 1871 to 1872. In 1872, he attained the title of Baron ("Freiherr Wurzbach von Tannenberg"). Constantin of Wurzbach (1813–1893) was a famous lexicographer knighted in 1874 ("Ritterkreuz des Franz Joseph Ordens"). Maximilian II of Wurzbach (1810–1873) was a successful lawyer who bought various castles in Carniola. Maximilian III of Wurzbach (1844–1920), grandfather of Norbert of Wurzbach, is considered the founder of the Wurzbach family in Preddvor and was also a successful lawyer. His son Arthur of Wurzbach (1881–1932) was a lawyer as well. However, he excelled more as an outstanding orientalist, a sworn interpreter of Turkish, Arabic, and Persian languages, and a fluent speaker of Slovenian, Serbo-Croatian, Italian, French, and German. His wedding in Constantinople attracted much attention in the media at the time. He married Margit Rizzi (1883–1941). They had four sons; Norbert of Wurzbach (1906–1984) was the eldest. At the age of 17, he decided to join the army and enrolled in the military academy in Belgrade. His military career advanced swiftly from the rank of lieutenant to a general staff officer by 1934. He devoted much of his career to the Royal Yugoslav Army, to which he was deeply committed. However, in the Army, he was also a victim of harassment on several occasions. In 1941, he joined the German Army and later became a major in the German Wehrmacht. After the end of World War II, he moved to Berchtesgaden, where he became a successful journalist. He is buried in the Wurzbach family tomb in Preddvor, his hometown in the Gorenjska region.